

Key words: ICT competence, computerization of schools, training of teachers, learning Activity, the UNESCO Recommendation.

Стаття надійшла до редакції 07.09.2013 р.

Прийнято до друку 27.09.2013 р.

Рецензент – к. п. н., проф. Лазарєв М. О.

УДК [37.11.35 : 39] – 048.35

Н. М. Погребняк

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ НІМЕЧЧИНИ

Постановка проблеми. Вступ української освіти у європейський освітній простір, а також освітні тенденції розвитку освіти зумовлюють необхідність існування змін в системі вищої освіти та значного її оновлення. Кожна держава світу сьогодні має свій власний досвід побудови системи освіти. Аналітичне вивчення цього досвіду сприяє помноженню вітчизняної системи освіти, допоможе у вирішенні багатьох проблем, які сьогодні стоять перед системою освіти в Україні.

В умовах ринкової економіки та світової інтеграції надзвичайно великого значення набуває нарощування та зберігання наукового потенціалу країни, як запоруки її стабільності та значимості серед інших країн. Саме тому, перед будь-якою країною, що претендує на стабільність та важливу роль у процесі міжнародних відносин, постає проблема активізації та нарощування власного потужного наукового потенціалу.

Нині в Україні йде перебудова системи освіти у зв'язку з тим, що галузь за структурою і обсягами підготовки кадрів сформувалася в інших соціально-економічних умовах і не відповідає вимогам ринкових перетворень та бюджетним можливостям України. Але, як і раніше, основною ланкою освітнього комплексу України є державні вищі навчальні заклади, на які покладається головна роль у формуванні інтелектуального потенціалу країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових джерел свідчить, що питання підготовки педагогічних кадрів в країнах Західної Європи, зокрема в Німеччині, завжди були в центрі уваги багатьох науковців. Такі дослідники, як Манфред Байер, Вольфганг Клафкі, Дагмар Гензель, Герберт Флах, Фрідріх Бухбергер, Ліліан Фрід, Кріста Польман та ін. внесли суттєвий вклад в систематизацію наукового знання. Їх наукові праці характеризують сучасний стан педагогічної освіти Німеччини та узагальнюють досвід німецьких університетів, які здійснюють підготовку студентів в сучасних умовах реформування вищої педагогічної освіти.

Мета даної статті – розглянути та проаналізувати особливості підготовки педагогічних кадрів у вищих навчальних закладах Німеччини.

Виклад основного матеріалу. Побудова системи вищої освіти у Німеччині досить цікава. Сьогодні це одна з центральних європейських країн з багатовіковим досвідом та своїми традиціями в галузі освіти.

Система освіти Німеччини, яка починається ще з середньовіччя, сьогодні є дуже привабливою для світової спільноти та відіграє важливу роль у розвитку європейського освітнього простору, постійно удосконалюючись, підвищує якість підготовки своїх висококваліфікованих кадрів.

У Німеччині значна частина навчальних закладів є державними і дають безоплатну освіту. В університетах студенти мають змогу одержати лише теоретичну частину підготовки майбутнього вчителя, а місцеві органи народної освіти і школи несуть відповідальність за практичну підготовку. Близько 30% студентів одержують матеріальну допомогу із федерального бюджету або бюджету земель. Розмір допомоги залежить від матеріального становища студента і місця його проживання, а найобдарованіші студенти одержують стипендії із різних фондів. Конституція гарантує університетам право повної свободи у питаннях організації навчального процесу і наукових досліджень.

Усі вищі навчальні заклади Німеччини, які мають університетський статус, поділяються на: - старі університети з традиційними факультетами філософії, права, теології і медицини (структуру всіх їхніх факультетів перебудовано за сучасними галузями знань); - спеціалізовані, зокрема технічні, а також медичного або економічного профілю; - нові університети (виникли в 60-х роках). У 1974 р. у землі Північний Рейн-Вестфалія було відкрито перший заочний університет.

Внаслідок злиття кількох вищих шкіл, в 1970 р. виникла *загальна вища школа* у землях Північний Рейн-Вестфалія, Гессен і Баварія, які вже існували, або тільки заснованих. Навчальний процес у закладах такого типу був диференційований за навчальними курсами і поєднувався з науковими дослідженнями. Але із середини 70-х років розвиток загальних вищих шкіл в Німеччині було майже припинено, а в багатьох землях їх кількість значно скоротилася.

Дуже цікаво, що дотримуючись принципу “академічних свобод”, студент має право вільно відвідувати лекції, самостійно вибирати навчальні дисципліни і термін складання іспитів. Після об’єднання НДР і ФРН у країні стало понад 290 вищих навчальних закладів, адже у колишній НДР у 1990-1991 р.р. вони діяли на основі спеціальних тимчасових правил.

Так, ще за часів середньовіччя були засновані університети: Мюнхенський (заснований у 1471 р.), Вільний університет (1948) і Гумбольдський у Берліні (1810), Кельнський (1388), Мюнстерський (1780, сучасний статус з 1902 р.), Геттінгенський (1737), Гейдельберзький (1386), Лейпцизький (1409), Технічний у Дрездені (1828) і з того часу імена всевітньо відомих вчених Ейнштейна, Гегеля,

Гумбольдта, Планка та ін. забезпечили Німеччині репутацію країни вищих навчальних закладів країни “поетів та мислителів”.

При створенні Берлінського університету у 1809 році пруські реформатори початку ХІХ століття дійшли висновку, що університетська освіта не може зводитися лише до здобуття наукових знань та технічних навичок і вмінь. Вона повинна поширювати загальну освіченість, культурні традиції, відтворювати парадигму класичної “ліберальної” освіти, започаткованої ще в античні часи, вільної від опіки релігії і церкви, утилітаризму, прагматичного суспільства і держави. Як головний ініціатор реформ Вільгельм фон Гумбольдт (1767-1835) прагнув, щоб нова модель *класичного університету* сприяла консолідації німців, виконувала об’єднуючу, державотворчу функцію, сконцентрувала у собі духовне життя нації, здобутки її культури “через своїх освічених, духовно збагачених, відповідальних, науково і загальнокультурно підготовлених вихованців – національну еліту”.

На сьогодні, вища школа Німеччини налічує близько 140 тис. викладачів і 1,5 млн. студентів. Реформування її передбачає скорочення терміну навчання, більш ранній вступ до вищого навчального закладу і вищу універсальність підготовки студентів.

Пізніше (1767-1835 рр.) після університетської реформи Вільгельма фон Гумбольдта вищі навчальні заклади Німеччини стали ідеалом академічної освіти, зокрема згідно університетській реформі Гумбольдта, науковим осередком, де ведеться науково-дослідна робота студентів, а відомі професори проводять наукові дослідження без дозволу держави.

Сьогодні в Німеччині діє 372 вищі навчальні заклади, зокрема: 102 – університети, 167 – спеціалізовані вищі навчальні заклади, в яких навчається близько 1,96 млн. студентів, з них 48% - жінки. 97% студентів навчається у державних вищих навчальних закладах. Поряд з американськими та британськими вузами, німецькі користуються найбільшою популярністю в світі.

Згідно з німецьким законом “Про вищу освіту” від 11.01.1999 р. Міністерства земель здійснюють управління, фінансування будівництва нових ВНЗ, правовий нагляд, матеріальне та кадрове забезпечення навчальних закладів. Вищий навчальний заклад, в свою чергу, керується земельними законами про вищу освіту, які підпорядковані Федеральному закону “Про вищу освіту”. Традиційна для німецьких вищих навчальних закладів свобода навчання, викладання та наукових досліджень закріплена в основному законі країни.

Всі вищі навчальні заклади Німеччини можна поділити на 2 типа:

- 1) академічні ВНЗ (зі статусом університетів) та
- 2) спеціалізовані ВНЗ, які відрізняються між собою цілями, організацією науково-дослідної роботи, вимогами щодо підготовки та проведення іспитів, ступенями, які присвоюються після закінчення навчання.

Підготовка до вищого навчального закладу І типу має академічний, фундаментальний характер, термін навчання складає 8-10 семестрів, в

залежності від рівня підготовки. Університетський навчальний рік організаційно складається з 2 семестрів: осіннього та весняного, а учбовий час ділиться на лекційний (14-20 тижнів у кожному семестрі) та на нелекційний періоди.

Цікаво підкреслити таку особливість: приблизно за 6 тижнів до початку занять в університеті починають продавати навчальні програмки, в яких знаходяться всі курси з кожної спеціальності. Студент має можливість вибрати, скільки часу та які курси він буде вивчати.

У кожному університеті діють консультативні центри, які допомагають зробити належний вибір, тобто студент має можливість сам вибирати предмети для вивчення. Контроль за навчанням здійснюється за допомогою заліків та іспитів з присвоєнням ступенів та дипломів на кожному рівні.

Навчання у вищих навчальних закладах I типу закінчується державними іспитами, а також згідно німецьким традиціям, присуджується одна з трьох перших ступенів вищої освіти:

- Diplom (диплом в галузі природничих та інженерних наук);
- Magister (гуманітарні науки та мистецтво);
- Staatsprüfung (статус державного службовця).

Всі три кваліфікації дають право продовжити навчання в докторантурі.

Особливо високу репутацію в світі мають німецькі технічні університети, які працюють за принципом – єдність освіти і наукових досліджень.

Сьогодні в університетах Німеччини проводиться цілий ряд реформ, з метою повернути собі належне місце на міжнародній арені освіти і науки, зокрема, привертає увагу науковців університетська реформа “ініціатива суперякості”. Згідно цієї реформи, університети одержали право більше платити професорам за наукову діяльність, а тому левову частину відповідальності за “ініціативу суперякості” поклали на науково-дослідні об’єднання, які сьогодні є основними джерелами фінансування наукових досягнень. Головним аспектом цієї ініціативи є фінансова винагорода за концепцію реформ університету, який повинен продемонструвати, яким чином університет в найближчі 5 років зможе вийти на передові рубежі світових наукових досягнень.

Привертає увагу й інша освітня реформа – поєднання навчального процесу у вищих навчальних закладах Німеччини з науковими досягненнями, а наукові співробітники та студенти вільно можуть вибирати наукові програми з метою знову привернути світову увагу до науково-дослідної діяльності німецьких університетів.

Підготовка фахівців в українських вузах найбільш відповідає підготовці фахівців в університетах Німеччини, зокрема:

- 1) відсутні вимоги до студентів та випускників вузу;
- 2) визначені умови та зміст підготовки студентів;

3) кваліфікаційні характеристики замінюються інформаційними матеріалами, в яких міститься характеристика професії, зміст підготовки та сфера, в якій студент зможе застосувати свої знання та вміння.

Дуже цікаве планування навчального процесу у вищих навчальних закладах Німеччини, наприклад, студенти навчаються 45 год. на тиждень (аудиторні заняття, самостійна робота, науково-дослідна робота, зокрема: виконання наукових проектів, доповідей та робота в творчих групах). На роботу в наукових школах та експериментальних лабораторіях відводиться 5 тижнів (225 год. на рік). На вивчення обов'язкових дисциплін в німецьких університетах відводиться 90% навчального часу, за вибором – 10 %. Канікули тривають 6 тижнів на рік.

В Німеччині автономія університетів визначена тим, що на федеральному рівні не має стандартів освіти та кваліфікаційних характеристик, за винятком підготовчих курсів, які закінчуються складанням іспитів (медики, педагоги, юристи). Таким чином, в Німеччині атестація проводиться диференційовано, в залежності від типу вищого навчального закладу, спеціальності, рівня підготовки та академічного ступеню.

Доцільно підкреслити, що німецькі навчальні програми більш гнучкі порівняно з українськими, випускні іспити складаються з декількох видів атестаційних завдань, частина яких виконується письмово.

Для забезпечення якості підготовки по програмам бакалавра та магістра були створені окремі агентства та Рада з питань акредитації, яка була створена Постійною конференцією міністрів освіти земель разом з Конференцією ректорів та президентів вищих навчальних закладів [1]. Держава є головним організатором проведення акредитації нових програм підготовки, а тому на 90% фінансує освіту і безумовно несе відповідальність за відповідність освітніх документів.

В Німеччині програма з підготовки бакалаврів та магістрів створена порівняно недавно. Термін навчання бакалаврів складає 6-8 семестрів, магістрів – 2-4 семестри. Після одержання ступеню бакалавра випускник може почати професійну діяльність або продовжити навчання у вищому навчальному закладі та одержати ступінь магістра.

Підготовка магістрів здебільшого ведеться по гуманітарним і суспільним напрямом та зосереджена на наукову діяльність. Варто підкреслити, що сьогодні програми по бакалаврату та магістратури в Німеччині складають приблизно 20% від загальної кількості навчальних програм, мають модульну систему та після кожного курсу предметів проводяться іспити.

Висновок. Таким чином, якщо порівнювати систему вищої освіти в Україні та Німеччині можна констатувати про непросту перспективу розвитку системи вищої освіти у нашій країні. Для цього необхідно: розробити фундаментальний закон про вищу освіту; вільно обирати тему наукових досліджень; удосконалити організацію науково-дослідної роботи студентів; визначити правовий статус вищої школи. Все це можливо лише в

умовах ефективної системи освіти, особливо важливу теоретичну і практичну основу якої, безумовно, складають вищі навчальні заклади.

Список використаної літератури

- 1. Гагкуев Р.** Новые возможности получения образования за рубежом // Р.Гагкуев // Высш. образование сегодня. – 2004. - № 9. – С. 52-53. **2. Парейяда Франсес Соле**, Бертран Йозеп Колль, Эрнандес Тереса Наварро. Университетское планирование и развитие // http://www.aha.ru/~moscow64/educational_book/educational_book7/
- 3. Професійна освіта в зарубіжних країнах: порівняльний аналіз:** моногр./ за ред. Н.Г. Ничкало, В.О. Кудіна. – Черкаси: Вибір, 2002. – 322 с. **4. Робертс Джон**, Агуэда М., Круз Родригес, Хербет Юрген. Университет: экспорт моделей (реферат) // Alma mater. Вестник высшей школы. – 1999. – № 6, 7. – С. 45-48, С. 48-52. **5. Studies** on higher education institutional approaches to teacher education within higher education in Europe: Current models and new developments. – Bucharest, 2003. – p.155. **6. Vossensteyn J.J.**, Huisman J. Van der Wende M. Positioneringinstrumenten, Evaluatie NESO en DELTA, Center for Higher Education Policy Studies. – Enschede: CHEPS, 2003. – P. 167-169.

Погребняк Н. М. Особливості підготовки педагогічних кадрів у вищих навчальних закладах Німеччини

У даній статті автор розглядає сучасний стан розвитку вищої педагогічної освіти у країнах Західної Європи, зокрема Німеччини, систему управління університетами, основні моделі підготовки педагогічних кадрів та особливості організації навчального процесу в зарубіжних університетах. Система вищої педагогічної освіти у Німеччині досить цікава. Сьогодні це одна з центральних європейських країн з багатовіковим досвідом та своїми традиціями в галузі освіти. Всі вищі навчальні заклади Німеччини діляться на два типи: академічні (зі статусом університету) та спеціалізовані. У кожному університеті діють консультативні центри, відділи планування навчального процесу, особливо привертає увагу освітня реформа, тобто поєднання навчального процесу з науковими досягненнями.

Ключові слова: університетська педагогічна освіта, зарубіжний університет, навчальний процес, освітня система, класичний університет, наукові дослідження.

Погребняк Н. Н. Особенности подготовки педагогических кадров в высших учебных заведениях Германии

В данной статье автор рассматривает современное состояние развития высшего педагогического образования в странах Западной Европы, в частности, Германии, систему управления университетами, основные модели подготовки педагогических кадров и особенности организации учебного процесса в зарубежных университетах.

Система высшего педагогического образования в Германии очень интересна. Сегодня это одна из центральных европейских стран с многовековым опытом и своими традициями в области образования. Все высшие учебные заведения Германии делятся на два типа: академические (имеющие статус университета) и специализированные. В каждом университете действуют консультативные центры, отделы планирования учебного процесса, особенно обращает внимание образовательная реформа, в частности соединение учебного процесса с научными достижениями.

Ключевые слова: университетское педагогическое образование, зарубежный университет, учебный процесс, образовательная система, классический университет, научные исследования.

Pogrebnyak N. N. The Main Approaches of the Preparing Students in the Higher Educational System in Germany

In this article the main approaches of the development of university pedagogical education in different countries of Western Europe, especially in Germany is presented. Special attention is paid to the educational system, main models of the preparing students in the foreign universities.

The system of higher pedagogical education in Germany is very interesting. It is one of the central European country with their own traditions in the sphere of higher education. All German universities are divided into two types: academic universities and specialized universities. Each university in Germany has its consultive centers and departments of planning pedagogical process. Most attention is directed to the educational reform, especially students scientific researchers. Particular attention is paid to improvement and expression of socially and personally meaningful educational outcomes of training of the future teachers.

Key words: university pedagogical education, foreign university, study process, education system, classical university, scientific research.

Стаття надійшла до редакції 07.09.2013 р.

Прийнято до друку 27.09.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Волкова Н. П.